

- цільові прогулянки: на річку, ставок; «Ліс та його мешканці»; «Знайомі незнайомці (рослини навколо нас)», до ферми, до зоопарку («Тварини лісу»); «Голоси птахів».

Сенсорне виховання на уроці з вивчення навколишнього світу має бути невіддільне від змісту навчального матеріалу. Наприклад, властивості речовини (розчиняється, розчиняє, ліпиться, розсипається та інше), форма предмета (плоский, круглий і т. п.), умови проживання (клімат, рослинність та інш.) вивчаються з урахуванням чуттєвого досвіду учнів. Наприклад, при вивченні властивостей піску та глини учень залучається до ситуації припущення та перевірки практичним шляхом таких властивостей глини та піску, як сипкість та провідність.

Список літературних джерел.

1. Блеч Г.О. Методичні рекомендації щодо навчання природознавства у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладах для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. – К.: Освіта України, 2011. – 72с.

2. Трикоз С. В. Методичні рекомендації щодо формування природничих понять в учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на матеріалі предмета «Я і Україна» / Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології: зб. наук. праць. К. : Освіта України, 2009. – Вип. 4. – С.243-258.

Трофименко Людмила Іванівна,

к. пед. н., ст. н. сп.,

ст. н. сп. відділу логопедії

ІСПП імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

м. Київ, Україна

СУЧАСНИЙ ПОСІБНИК ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Проблема опанування граматичного компоненту мовлення дітьми з особливими освітніми потребами є однією з найгостріших у сучасній українській логопедії та спеціальній педагогіці (Брушневська І., Гриненко О., Калмикова Л.,

Рібцун Ю., Соботович Є., Тарасун В., Тищенко В., Трофименко Л., Чередніченко Н. та ін.). Недостатній розвиток граматичних навичок в учнів призводить до труднощів у побудові висловлювань, порушення зв'язності мовлення, численних помилок під час оволодіння письмом та читанням. Це, у свою чергу, негативно впливає на рівень навчальної мотивації, пізнавальну активність та соціальну інтеграцію учнів.

Сучасна освітня практика потребує створення та впровадження інноваційних засобів навчання, спрямованих на задоволення потреб дітей з особливими освітніми і мовленнєвими потребами. Відповідно до виявлених, обґрунтованих та висвітлених у попередніх дослідженнях труднощів опанування граматичних знань в учнів із особливими освітніми потребами (Трофименко Л.) розроблено навчальний посібник «Подолання труднощів засвоєння та використання граматики», адресований учням початкових класів, які мають певні особливості розвитку мовлення в граматичній ланці і потребують педагогічної підтримки в освітньому середовищі. Посібник розроблено з урахуванням психолінгвістичних закономірностей формування мовлення та зорієнтований на розвиток мовленнєвої компетентності, необхідної для успішного навчання у школі.

Метою створення посібника є забезпечення поступового подолання труднощів засвоєння граматики молодшими школярами з особливими освітніми потребами у форматі цілісної системи корекційно-розвиткової роботи, а саме:

- сприяти засвоєнню та усвідомленому використанню граматичних категорій учнями з мовленнєвими потребами;
- формувати вміння аналізувати, будувати, трансформувати мовні одиниці;
- надати учням, вчителям та логопедам ефективні інструменти для виправлення порушень граматичної системи мови.

Інструментарій посібника може використовуватись як додатковий для попередження і подолання труднощів оволодіння читанням і письмом, зокрема аграматичної дисграфії, дизорфографії, дислексії.

Реалізація цієї мети передбачає:

- формування у дітей здатності правильно використовувати граматичні форми у мовленні;
- розвиток мовленнєвого слуху, уваги, пам'яті як бази для граматичних узагальнень;
- створення умов для активного використання граматики у різних видах мовленнєвої діяльності;
- підвищення рівня комунікативної компетентності та навчальної успішності учнів.

Розроблений і запропонований посібник відповідає потребам освітньої практики, адже містить спеціально дібрані вправи і завдання, спрямовані на формування граматичних категорій у доступній навчальній та ігровій формі.

Посібник спрямовано на системну корекційну роботу:

- через структуровану подачу матеріалу, поетапність, доступні вправи, рівні підтримки, зорову допомогу;
- з урахуванням індивідуальних мовленнєвих особливостей учнів, проявів мовленнєвого порушення.

Посібник складається з таких модулів:

1. Привертання уваги до граматичного оформлення слів – розуміння та узгодження родових, числових, відмінкових форм різних частин мови, вправи на виділення граматичних форм у мовленні. Розуміння та визначення смислових зв'язків між словами, виражених за допомогою граматичних морфем, конструкцій та порядку слів.

2. Будова слова – опанування будови слова, робота з морфемами (основа, корінь, префікс, суфікс, закінчення).

3. Словотвір – утворення нових слів та розуміння словотворчих моделей, добір слів з однотипними морфемами (суфіксами, префіксами); розвиток уміння добирати спільнокореневі слова до заданого кореня (пісня → пісенька, співати → співак), утворення слів із заданими афіксами.

4. Морфологічний аналіз – аналіз частини мови, граматичних ознак, розбір

слів за будовою.

5. Частини мови – розуміння ознак і функцій частин мови, їх узгодження (іменник, прикметник, дієслово, прийменник, займенник, прислівник), ідентифікація, класифікація, вживання частин мови.

6. Синтаксис – побудова речень, узгодження, порядок слів.

7. Перевір себе – тестові завдання, самостійні вправи для оцінювання особистого прогресу. Узагальнення знань – інтеграція всіх тем у вправи в різних контекстах.

Кожен модуль побудовано за принципами поступовості: від простого до складного, з високою стимуляцією мовленнєвої уваги та підтримкою зорових стимулів і опор.

Очікується, що після використання посібника діти продемонструють:

- зростання розуміння та застосування граматичних понять та категорій;
- зменшення кількості граматичних помилок в усному та писемному мовленні;
- покращення зв'язності висловлювань;
- підвищення мовленнєвої впевненості й мотивації.

Запропонований посібник поєднує теоретичні засади психолінгвістики з практичними інструментами корекції, що забезпечує його універсальність і цінність для педагогічної практики. Запровадження такого ресурсу може суттєво підвищити якість мовної підтримки учнів з ООП, зменшити або подолати труднощі в освітньому процесі та сприяти соціальній інтеграції. Він може бути використаний у інклюзивних класах, на логопедичних та корекційно-розвиткових заняттях, як підтримка для батьків у самостійній роботі учнів.

Список літературних джерел.

1. Гриненко О. М. Формування знань про будову слова у молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2013. 200 с.
2. Соботович Є. Ф. Вибрані праці з логопедії / упоряд. Тищенко В.В,

Линдіна Є.Ю. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. 308 с.

3. Трофименко Л.І. Специфіка формування граматичної компетенції у дітей з тяжкими порушеннями мовлення // Особлива дитина: навчання і виховання. 2020. № 2 (98). С. 64-73. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723550>

4. Трофименко Л. І. Формування морфологічних знань у молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення у контексті вивчення теми «Будова слова» // Особлива дитина: навчання і виховання. 2015. №3. С. 40-48.

5. Трофименко Л.І. Граматична компетенція як ключовий аспект мовленнєвого розвитку учнів з особливими освітніми потребами. *Безбар'єрність в освіті осіб з особливими потребами: досвід та інновації*: матеріали X Міжнародного конгресу зі спеціальної педагогіки та психології. Київ, 24-24 жовтня 2024. Київ, 2024. С. 414-420. <https://ispukr.org.ua/?p=12711>

Турубарова Анастасія Володимирівна,
доктор психологічних наук, доцент,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна

Смоляк Володимир Мирославович,
кандидат педагогічних наук,
Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ У КОНТЕКСТІ ТРАВМО-ІНФОРМОВАНОГО ПІДХОДУ

Актуальність теми зумовлена тривалим збройним конфліктом росії проти України, який продовжує чинити **негативний вплив на освітній процес, особливо для учнів з особливими освітніми потребами, які потребують стабільних та психологічно безпечних умов для навчання і розвитку. Постійні обстріли, евакуації та перерви в освітньому процесі погіршують доступ до інклюзивної освіти та створюють додаткові психологічні навантаження. Недостатній рівень розробки та впровадження психолого-**